

MACARİSTAN'DA OSMANLI HAKİMEYİTİNİN VE İDARÎ TEŞKİLATININ KURULUŞU VE GELİŞMESİ*

*Sadık Müfit BİLGE***

Macaristan Krallığı'nın Osmanlı fethinden önceki sınırları, bugünkü Macaristan'ı, Hırvatistan'ı, Slovakya'yı, Yugoslavya ile Romanya arasında bölüşülen Banat'ı ve Romanya'nın Transilvanya bölgesini kaplıyordu.

Osmanlı Devleti ile Habsburg İmparatorluğu arasında bütün Macaristan Krallığı topraklarını hakimiyet altına almak hedefiyle yapılan mücadeleler dört devrede değerlendirilebilir.

Birinci devreyi; Kanuni Sultan Süleyman'ın fütuhâtı (1520-1566), ikinci devreyi; "Uzun harp seneleri" adı verilen savaşlar (1593-1606), üçüncü devreyi; Osmanlı Devleti'ndeki iç isyanlar, ihtilaller, saltanat değişiklikleri ve doğuda İran ile yapılan savaşların da etkili olduğu yarım yüzyıldan fazla süren barış dönemi ve Köprülüler restorasyonu sonrası, Erdel meselesinden kaynaklanan savaşlar (1658 -1664), nihayet dördüncü devreyi de; ikin-

* Yayınlanan makale, XIV. yüzyıldan Tanzimat dönemine kadar Osmanlı Devleti'nin bütünü üzerinde yürütülen çalışmanın tamamlanmış olan bir bölümüdür.

Osmanlı Devleti'nin bütün eyaletleri ve bunlara bağlı sancakları hakkındaki bu çalışmada ; gerek arşiv kaynakları, gerekse diğer kaynaklarda mazbut bütün eyalet ve sancaklar tesbit edilerek toplanmaya çalışılmıştır.

Eyaletlerin idarî yapılanmaları, sancakların coğrafi mevkiî, fetih ve kayıp tarihleri kısaca belirtilirken, bağlı alt birimleri (kazâ, nâhiye) de - sancaklara göre daha noksan olarak - gösterilmeye çalışılmış, nisbeten önemli sancaklar hakkında daha ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

** Araştırmacı

ci Viyana kuşatmasıyla başlayan, Ahmet Refik'in ilk defa kullandığı tabirle Türk tarih yazıcılığında "Felaket seneleri" olarak adlandırılan, Habsburg dönemi Macar tarih yazıcılığında da "Kurtuluş savaşları" denilen ve Karlofça Barışı ile son bulan savaşlar (1683 - 1699) oluşturur.¹

Kanuni Sultan Süleyman'ın 23 Nisan 1526 tarihinde başlayarak, 5 Ekim 1526 tarihinde sona eren ve "Engürüs Seferi" adı verilen 3.sefer-i hümayununda fethedilen Macaristan Krallığı, 15 yıl tâbi bir devlet olarak yaşadktan sonra yine aynı hükümdarın, 20 Haziran 1541 tarihinde başlayan ve "Budın Seferi" adı verilen 9. sefer-i hümayunu sonrası ilgâ edildi.

Tuna nehri boyunca uzanan bölge, 30 Ağustos 1541 tarihinde "**Budin Beylerbeyliği**" olarak doğrudan Osmanlı topraklarına katılırken Doğu Macaristan ve Transilvanya'da da tâbi bir hükümet "**Erdel Prensiği**" tesis edildi.

1. Macaristan'daki Osmanlı yönetimi ve idarî teşkilatı ile Osmanlı fütühat ve kayıplarının tarihi gelişimi hakkında genel bilgi için bakınız ;

- Birken, Andreas. Die Provinzen des Osmanischen Reiches Tübingen 1979.

- David, Geza. "16 - 17. Yüzyıllarda Macaristan'ın Demografik Durumu." *Bulleten C. LIV, Sayı 225*, Ankara 1995.

- David, Geza. "Ottoman Administrative Strategies in Western Hungary" *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Menage* İstanbul 1994.

- Eckhart, F. Macaristan Tarihi. (Çev. İbrahim Kafesoğlu) Ankara 1949.

- Fekete, Layoş. " Osmanlı Türkleri ve Macarlar 1366 - 1699 " *Bulleten C. XIII, Sayı 52*, Ankara 1949.

- Finkel, Caroline. The Administration of Warfare. The Ottoman Military Campaigns in Hungary 1593 -1606 . Wien 1988.

- Hammer, Joseph Von. Devlet-i Osmaniye Tarihi. (Çev. Mehmed Ata Bey) C.V, VI, VIII. İstanbul 1911-1918

- Kaldy - Nagy, Gyula. 16. Yüzyılda Macaristan'da Türk Yönetimi. Budapest 1974.

- Kaldy - Nagy, Gyula. "The Administration of the Sanjak Registrations in Hungary.

" *AOH C.21*, Budapest 1968.

- Naimâ. Tarih. C. I, VI. İstanbul 1864 -1866

- Peçevî. Tarih. C. I - II. İstanbul 1866

- Raşid. Tarih. C. I. İstanbul 1865

- Selanikî. Tarih. C. I - II. (Yay. M. İpşirli) İstanbul 1989

- Silahtar Mehmed Ağa. Tarih. C.I - II. (Yay. Ahmed Refik Altunay) İstanbul 1928

- Silahtar Mehmed Ağa. Nusretnâme. C. I - II. (Yay. İ. Parmaksızoğlu) İstanbul 1962 - 1969

- Solakzâde. Tarih. C. I - II. (Yay. V. Çabuk) Ankara 1989

- Sugar, Peter. Southeastern Europe Under the Ottoman Rule. Seattle 1977.

Kanuni Sultan Süleyman, Budin'den gönderdiği fetihnâmesinde, fethedilen toprakların devlete bağlanmasını;

"Budin şehrini tevâbi ve levâhiki ve müzafât-ı ekâlimi ile feth ve teshir eyledim. Muazzam kilisalarını cevâmi-i ehli iman edüb cumhur guzzât-ı mülk sitân ile cuma namazı kılınub ism-i saadet resmîme hutbe okundu. Edâ-i nakus ile menus olan iklimleri gülbang-ı Ahmedî ve penc-i nevbet-i Muhammed aleyhüs salât-ı ve selâm mamur ve abad kıldım. Arazi-î Engürüs tamam kalâları ve cümle müzafât ve mülhakâtı ile ve reâyâ vü berâyâsı sâir memâlik-i mahrusama munzam kılınub, kadılar ve dizdarlar ve mustahfızlar nasbolundu"² şeklinde ifade ediyordu.

Kanuni Sultan Süleyman'ın 23 Nisan 1543 tarihinde başlayan ve "Estergon Seferi" adı verilen 10.sefer-i hümâyundaki yeni fütuhâtı Macar ülkelerindeki Osmanlı hakimiyetini genişletip kesinleştirirken, Almanya İmparatorluğu da 8 Ekim 1547 tarihinde imzalanan "İstanbul Barışı" ile bu fiilî durumu kabul etmek zorunda kaldı.

Banat bölgesinde, Rumeli Beylerbeyi Sokollu Mehmed Paşa ve İkinci Vezir Damad Kara Ahmed Paşa'nın 10 Temmuz 1551'de başlayan ve 19 Ekim 1552 tarihinde sona eren "Erdel Seferi" sırasında, Temeşvar şehrinin fethi sonrası "**Temeşvar Beylerbeyliği**" kuruldu (1552) .

Macar ülkelerinde 1 Mayıs 1566 tarihinde başlayan ve 7 Eylül 1566 tarihinde önünde son nefesini verdiği Sigetvar kalesinin adıyla anılan 13.sefer-i hümâyunda vefat eden Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'daki fütuhâtı devrinin divân şairleri tarafından da coşkuyla karşılanıyor,

Bâki ;

*"Başegdi âb-ı tığına küffâr-ı Engürüs
Şemşiri gevherini pesend eyledi Freng"³*

2. Feridun Bey. Münşeât - üs Selâtiyn. İstanbul 1896 C.I, s. 553.

3. Bâki. Divân. (Yay. S. N. Ergun) s. 75.

Yahya Bey ;
 "Alındı avni ile nice bin kılâ-i Freng
 Yıkıldı emri ile Engürüs bünyânı"⁴
 mısırâları ile bu fütuhâtı şiirleştiriyorlardı.

Almanya İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti arasında 4 Temmuz 1593 tarihinde başlayıp, 11 Kasım 1606 tarihinde "Zitvatorok Barışı" ile sona eren "Uzun harp dönemi"nde ise her önemli yerde bir eyalet tesis etme anlayışının neticesi olarak; "**Yanık**"(1594), "**Papa**"(1594), "**Sigetvar**"(1595), "**Eğri**"(1596), "**Kanije**"(1600) beylerbeylikleri kuruldu ise de 1687 yılına kadar devam eden Eğri ve 1690 yılına kadar devam eden Kanije dışındakiler bir kaç yıl içerisinde ortadan kalktı.

Erdel prensi II.György'nin başlattığı isyanı bastırmak amacıyla 23 Haziran 1658 tarihinde başlayıp, 14 Eylül 1661 tarihinde sona eren "Erdel Harekati" sırasında bu prenslikten alınan topraklarda "**Varad Beylerbeyliği**" (1660) kurulurken, Erdel isyanının bastırılmasını müteakip Temeşvar beylerbeyleri, Erdel Prenslığı'ni denetlemek amacıyla, 1660 -1688 yılları arasında Erdel'e daha yakın olan Yanova şehrinde oturmuş ve eyalet "**Yanova Beylerbeyliği**" olarak adlandırılmıştı.

Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın 12 Nisan 1663 tarihinde başlayıp, 10 Ağustos 1664 tarihinde imzalanan "Vasvar Barışı" sona eren ve "Uyvar Seferi" olarak adlandırılan seferinde fethedilen bugünkü Slovakya'daki topraklarda da "**Uyvar Beylerbeyliği**" kuruldu (1663).

İkinci Viyana kuşatması (1683) öncesinde Macar topraklarındaki Osmanlı idari teşkilatı; Budin, Temeşvar/Yanova, Eğri, Kanije, Varad, Uyvar beylerbeylikleri ile Erdel Prenslığı'nden meydana geliyordu.

Osmanlı Devleti'ne doğrudan bağlı eyaletlerde 100 - 120.000 Km.2 yüzölçümü üzerinde 1.000.000 civarında, Erdel Prenslığı'nde

4. Yahya Bey. Divân. (Yay. M. Çavuşoğlu) s. 50.

ise 60.000 Km.2 yüzölçümü üzerinde 900.000 civarında bir nüfus yaşıyordu.⁵

Büyük meşakkat ve gayretlerle fethedilen Macar ülkeleri, 1 Nisan 1683 tarihinde başlayan ve II.Viyana kuşatmasını takip eden "Felaket Seneleri"nde Prens Eugene komutasındaki Alman İmparatorluk ordularının askerî zaferlerinin Osmanlılar'ın kesin yenilgisini getirdiği savaşlar sonrasında, 26 Ocak 1699 tarihinde imzalanan "Karlofça Barışı" ile sona eren Osmanlı-Almanya mücadeleleri sırasında Temeşvar hariç kaybedildi.

1687 yılında toplanan Macar Diet'i (Parlamento) de Macar tahtının verâset hakkını Habsburglar'a verdi,

Temeşvar Eyaleti de 24 Nisan 1716 tarihinde başlayan ve 21 Temmuz 1718 tarihinde "Pasarofça Barışı" ile sona eren Osmanlı - Almanya savaşı neticesinde Almanya'ya bırakıldı.

Osmanlı Devleti ile Almanya İmparatorluğu arasında 1529'dan 1699 yılına kadar devam eden ve 170 yıl Almanya'yı tehdit eden mücadeleler sırasında⁶ bir serhad ve gazâ meydanı olarak bakılan Macar ülkelerinin bu durumunu kendisi de bir serhad şehri olan Peçuy'dan olan tarihçi Peçevî;

*"Bu abd-i âciz Peçuy'da fakirhânemizde gece oldukça akşamdan kılıcımız kuşanur ve tüfenkimizi kucağumuza alır öyle yattarduk"*⁷ diyerek çok güzel ifade etmektedir.

Macar ülkelerine ne Kanuni Sultan Süleyman, ne de halefleri zamanında, Balkan yarımadasında olduğu gibi belli bir iskân gayesi ile kitleler halinde Türk nüfus yerleştirilmemişti.

5. David, Geza. "16 - 17. Yüzyıllarda..." s. 352.

6. Macaristan'ın Osmanlılar'ca fethi Almanya'yı yalnız siyasî ve askerî olarak değil iktisadî olarak da etkilemiş, tüketim normlarında dahi değişikliklere yol açmıştı. XV. yüzyılda Almanya'da kişi başına et tüketimi 100 Kg. iken, müteakip yüzyıllarda 14 Kg.'a kadar düşmüştü. Bu durumun çeşitli sebepleri arasında Macaristan'ın Osmanlılar'ın eline geçmesiyle et ithalinin azalması da vardı. Bkz.; Montanari, Massimo. Avrupa'da Yemeğin Tarihi. İstanbul 1995, s. 93,125.

7. Peçevî. Tarih. C.II, s. 158.

Fetihlerini müteakip stratejik sebeplerle yerli halkı tamamen boşaltılarak yalnızca Müslüman halka yaşama hakkı tanınan Estergon, Vişegrad, Novigrad dışında Buda, Peşte, Vaç, Tolna, Segedin, İstolni Belgrad, Hatvan, Peçuy, Solnok şehirlerine bir kaç yüz Türk ailesi iskan edilirken, fethedilen diğer kale ve şehirlere de askerî - idarî vazifeler icrâ eden muhafız ve memurlar ile bunların iâşe ve günlük ihtiyaçlarını temin eden tüccar ve sanatkârlardan ibaret nisbeten az sayıda Müslüman göçmen gelmişti.^{8a}

Müslüman halk hiç bir zaman yerli halkın arasına yayılmayıp şehirlerde ya da sınırlardaki kalelerde onlardan ayrı olarak yaşıyordu. İdari merkezlerde her iki dinin mensupları ayrı mahallelerde yerleşmişlerdi. Demografik özellikler ve İslam kültürü açısından bakıldığında Osmanlı Devleti'nin merkezi bölgelerine (Anadolu - Rumeli) hakim olan karakteri Macar ülkeleri hiç bir zaman göstermemiştir.^{8b}

1526 yılından itibaren Macar ülkelerinde gelişme gösteren Osmanlı kültürü de bu şehir ve kalelere yerleşen Müslüman halkın ordu ile birlikte sürülmesiyle ortadan kalktı.⁹

8a. Türk yerine Müslüman tabirini kullanmamızın sebebi, Macar ülkelerine yerleşen müslüman halkın çok büyük bölümünün sonradan müslüman olmuş Güney Slavlar (Boşnak, Hırvat, Sırp) olmasıydı.

Macar ülkelerine Osmanlı hakimiyeti döneminde müslüman olmayan Balkanlı halklar da iskân edilmişti.

Osmanlı dönemi sonlarında Macar ülkelerinde meskun nüfusun ancak yarısı kadarını Macarlar teşkil ediyordu. Bkz. David, Geza. Agm., Fekete, Layoş. Agm., Kaldy - Nagy, Gyula, " Macaristan'da 16. Yüzyılda ..."

Evliyâ Çelebi, 1663 yılında Budin şehri için ; "Bütün Budin ahalişi Bosnalı Boşnaklardır " demektedir. " Seyahatnâme " C. VI, s.247.

8b. Sugar.P. Age. s.63 - 64.

9. Macaristan'daki Osmanlı kültürü hakkında bkz. ;

- Agoston, Gabor. "16. Ve 17. Yüzyıllarda Macaristan'da Tasavvuf ve Mevlevilik." *I. Milletlerarası Mevlana Kongresi*. Konya 1988.

- Agoston, Gabor. "Budın'de Osmanlı Medreseleri ve Müderrisleri" TDA Sayı 58, İstanbul 1989.

- Agoston, Gabor. " 16. Ve 17. Yüzyıllarda Macaristan'daki Osmanlı Aydınları." *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi 1985 İstanbul 1989.*

- Agoston , Gabor. "Macaristan'da Mevlevilik ve İslam Kültürü. OA C.XIV. İstanbul 1994.

İki yüz yıla yakın oturulan, nice yüz bin şehidin fethetmek ve elde tutmak için can verdiği, büyük bayındırlık hizmetleri ile donatılıp¹⁰ kısmen Türkleştirilen bu ülkeler kaybedildikten sonra da uzun süre unutulmadı.

"Olmuş idim bir zaman ben sedd-i İslâm'a kilid
Nice canlar din yolunda uğruma oldu şehid
Ta kıyamet haşrolunca kesmezem Hak'dan ümid
Bir gün ola açıla baht-ı siyâhım der Budin
-Temeşvarlı Gâzi Aşık Hasan-

I. Budin Eyaleti

29 Ağustos 1541 tarihinde fethedilen Budin şehri merkez olmak üzere, 30 Ağustos 1541 günü Anadolu Beylerbeyi Ramazanoğlu Uzun Süleyman Paşa'nın beylerbeyiliğe tayini ile kuruldu.

İlk Budin kadılığına Hayreddin Efendi tayin edilirken, Macar halkın adlî işlerinin başına Macar asilzâdelerinden hukukçu Verboeczy getirilmiş ve kendisine 500 akça tahsisat ayrılmıştı. Ancak bir süre sonra ölen adigeçenin yerine başka bir tayin yapılmadı.

Budin kalesine fetihten sonra Sekbanbaşı Yusuf Ağa komutasında; 2 - 3.000'i yeniçeri, 1000'i sipahi, 1.000'i martolos,

- Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VI, VII. İstanbul 1900-1928.

XVII. yüzyıl ortalarındaki Macaristan'ın çok önemli, çok renkli ve ayrıntılı bir tasvirini verir. Ancak mübalağalı üslubu nedeniyle ihtiyatlı ve karşılaştırmalı kullanılması gerekir. Bkz. Kaldy - Nagy, Gyula. Age. s.15 - 18.

Evliyâ Çelebi'nin mezkur ciltleri Macaristan'daki Osmanlı idarî teşkilatı hakkında bizim de en önemli kaynaklarımızdandır.

- Takats, Sandor. Macaristan Türk Aleminde Çizgiler. (Çev. Sadrettin Karatay) Ankara 1949.

Romantik bir üslupla yazılmış, olağanüstü güzellikte ancak bazı bakımlardan eskimemiş bir eserdir.

10. Macaristan'daki Osmanlı mimarî eserleri hakkında bakınız ;

- Ayverdi, Ekrem Hakkı. Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri. C.I, Romanya - Macaristan. İstanbul 1977.

- Molnar, Frenc. Macaristan'daki Türk Anıtları. Ankara 1973.

- Eyice, Semavi. Budin'de Türk Eserleri. TDVİA. C.VI., s. 348 - 352.

500'ü solak, 500'ü gemici olmak üzere 6.000 kişilik bir Osmanlı garnizonu yerleştirildi.

Tuna nehri üzerindeki ince donanmada görevli gemiciler "Budin Kaptanı" denen bir komutanın idaresindeydi.

İkinci Budin Beylerbeyi Yahya Paşazâde Gâzi Küçük Bali Paşa'ydı (1542-1543). Üçüncü Budin Beylerbeyi olan Yahya Paşazâde Gâzi Mehmed Paşa zamanında, Macaristan'ın idarî, mülkî, askerî ve malî teşkilatı tamamlanarak Budin Defterdârı Defterî Halil Bey tarafından 1544 yılı içerisinde bütün ülkenin tahriri yapıldı.

Bugünkü Macaristan'ın büyük kısmıyla Yugoslavya'nın bazı bölgelerini kaplayan ve 145 yıl bir Osmanlı eyaleti olan Budin'e başlangıçta sadece güneyde bulunan sancaklar (Semendire, Alacahisar, Vulçitrın, İzvornik, Pojega) bağlıydı.

Fethedilen bölgeler genişleyince, mevcut sancaklara yenileri eklendi.

1543 - 1544 yılları arasında belirlenip Sigetvar'ın alınmasından (1566) sonra en geniş sınırlarına ulaşan ve Almanya İmparatorluğu ile yapılan "Uzun Harb" in (1593 - 1606) başlangıcına kadar aynı kalan Budin Eyaleti'nin sınırları, 1596 yılında kurulan Eğri ve 1600 yılında kurulan Kanije Eyaletleri'ne bazı sancakların aktarılması sonucu oldukça daraldı.

Kayıbı öncesi; Budin / Merkez, Sirem, Seksar, Semendire, Şimontorna, İstolni Belgrad, Estergon sancaklarından oluşan Budin Eyaleti Almanya'ya karşı stratejik önemini ve Osmanlı ordularına üs olma durumunu daima korudu.

XVI.yüzyıl divân şairlerinden Yahya Bey ;

"Budin'de gâzilerin atı sansara benzer

Elem denizlerine garkeder Alamânı"

ve

"Budinün pir ü sıbyânı severler cengi adâyı
Demi gelse şehâdetten giyerler al kaftanı"¹¹

mısrâlarıyla Budin'in gazâ merkezi olduğunu terennüm ediyordu.

Osmanlı hakimiyeti devrinde altmış sekiz kişinin mü-kerrerleriyle birlikte doksan sekiz defa tayin edildiği Budin Bey-lerbeyi'nin görevleri arasında; Habsburglarla diplomatik faaliyet yürütmek, elçileri kabul etmek, esirlerin salıverilmesi, Habs-burglar'ın geciken vergilerinin tahsili , sınır tesbiti, Almanya'ya müteveccih istihbarat faaliyetlerini düzenlemek, kaleleri tamir ve tahkim etmek, vergileri düzenlemek, ticarî meseleleri halletmek, ihrâcı yasak malların ülke dışına çıkarılmasına mani olmak da vardı.

Budin Beylerbeyinin hasları XVI.yüzyıla ait kayıtlara göre 800.000 akça (1563'de Zal Mahmud Paşa) ile 1.200.000 akça (1574'de Sokollu Mustafa Paşa) arasında değişirken , XVII. yüz-yıl ortalarında 880.000 akçaydı.

Beylerbeyi divânı; hazine defterdârı, tımar defterdârı, defter emini, defter kethüdâsı, çavuşlar emini, çavuşlar kethüdâsı, alay-beyi ve çeribaşlarından meydana gelen Budin Eyaleti'nin maaşlı ve tımarlı çavuşlarının adedi 1568 yılına kadar 50 iken bu tarihte 80'e çıkmıştı.¹²

1558 - 1559 yıllarında ulûfeli askerlerin sayısı 10.353 kişi olan Budin Eyaleti'nden, hizmet sahiplerinin geliri hesaba katılmaksızın hazinenin doğrudan geliri 6 - 8 milyon akçaydı. Buna mukabil eyaletteki ulûfeli askerlere yılda 23 milyon akça ödemek ge-rekiyordu. Bu harcamaları karşılamak için her yıl Budin'e İs-tanbul'dan 17 - 18 milyon akça getiriliyordu.¹³

11. Yahya Bey. Divan. (Yay. M. Çavuşoğlu) s. 36, 73.

12. MD No7 s. 865.

13. Fekete, Layoş. - Gyula Kaldy - Nagy. Rechnungsbücher Türkischer Fi-nanzstellen in Buda 1550 - 1580, Türkischer Text. Budapest 1962. s. 425 - 426.

Peçevî 'nin ifadesi ile;"Mısır Eyaleti'nin yıllık vergisi - yaklaşık 300.000 altın - para sandıkları açılmadan Budin'e gönderiliyordu".¹⁴

Budin Eyaleti'ndeki ulûfeli asker sayısı 1580 / 1581 yılında 10.816,¹⁵ 1590 / 1591 yılında 10.004 kişi iken¹⁶, 1613 yılında ise 1276'sı Budin kalesindeki yeniçeriler olmak üzere 7.836 kişiydi.¹⁷

Budin Eyaleti, İkinci Viyana kuşatması (1683) ile başlayıp, Karlofça barışı ile sonuçlanan Osmanlı - Almanya savaşları sırasında 1686 - 1688 yıllarında elden çıktı.¹⁸

Sancakları ;

Budin : (Mac. Buda)

Tuna nehrinin batı kıyısı üzerindedir.

Kanuni Sultan Süleyman tarafından 3. sefer-i hümâyunu olan "Engürüs seferi" sırasında 11 Eylül 1526 tarihinde fethedildi ve Macar Krallığına tayin edilen Szapolyai Janos'a verildi.

Kanuni Sultan Süleyman'ın 4. sefer-i hümâyunu olan "Beç seferi" sırasında da 8 Eylül 1529 tarihinde geçici olarak işgal edilen Budin, yine aynı hükümdar tarafından 29 Ağustos 1541 tarihinde

14. Peçevî. Tarih. C. I, s. 36.

15. MM 498.

16. MM 3762.

17. MM 4000.

18. Budin Eyaleti hakkında bakınız ;

- Baysun, M. C. " Budin. " *IA* C. II, s. 748 - 760.

- David, G. " Budin." *TDVIA* C. VI, s.344 - 348.

- Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VI.

- Fekete, L. Buda and Pest Under Turkish Rule. Budapest 1977.

- Gökbilgin, M. T. " Kara Üveys Paşa'nın Budin Beylerbeyliği." *I.Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi.* C. II, Sayı 3 - 4, s. 17 - 34.

- Kaldy - Nagy, G. "Budın Beylerbeyi Mustafa Paşa" *Bellekten.* C. LIV, Sayı 210, s. 646 - 663.

kesin olarak fethedilerek aynı adı taşıyan eyaletin paşa-sancağı oldu.¹⁹

145 yıl süren Osmanlı hakimiyeti devrinde Budin; Tuna kıyısındaki kaleden, surlarla çevrili şehirden ve güneydeki büyük varoştan oluşuyordu.

1571'deki yangın, 1578'deki deprem, aynı yıl cephaneliğin havaya uçması ve çeşitli aralıklarla gelen dört kuşatma neticesi Budin büyük hasar görmeye beraber sürekli yenilenmiş ve 1546 tahririne göre 7.000-7.500 kadar olan nüfusu, XVII. yüzyılın son çeyreğinde 56.000'e ulaşmıştı.

Şehri 1660'lardaki görünüşüyle tasvir eden Evliyâ Çelebi ; 24 mahalleli Budin'de 25 cami, 47 mescid, 12 medrese, 16 sıbyân mektebi, 20 tekke, 2 hamam, 8 ılıca, 9 han, 3 imaret, 2 sinagog, 3 ortodoks kilisesi, 1 bedesten, 1 baruthâne, 1 çeşme ve 75 sebil bulunduğunu yazar.²⁰

Nâhiyeleri ;

Budin, Cezire-i Kovin, Vaç, Peşte ve Keçkemet'di.²¹

Budin kuşatmalarının sonuncusu 18 Haziran 1686 tarihinde başladı.

Üç aya yakın süren kuşatma, son Budin Beylerbeyi Abdurrahman Abdi Paşa ile çok sayıda Osmanlı askerinin şehid olmasıyla sonuçlandı ve Budin 2 Eylül 1686 tarihinde Almanlar'ca işgal edildi.

19. TSA D 12321 (1544 / 1545), MD No 6 Hk. 1156 (1565, Ankara 1995), MAD 563 (1568 - 1574, Metin Kunt. Sancaktan Eyalet.İstanbul 1978. içinde, s.133 -149), KK 262 (1578 - 1588, Kunt. Age. içinde, s.150 - 181), Ayn Ali (1609, Ayn Ali Efendi. Kavânin-i l-i Osman der Hulasâ-i Mezâmin-i Defter-i Divân. Yay. M. Tayyip Gök-bilgin.İstanbul 1979), KK 266 (1632 - 1641, Kunt. Age. içinde, s.182 - 198), Ali Çavuş (1653, Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi.Yay. Mithat Sertoğlu. İstanbul 1992), Evliyâ (1660'lar, Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C.I. Yay. Orhan Şaik Gökyay.İstanbul 1996)

20. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VII. s. 214 - 251, Ayverdi E. H. Age. s. 78 - 150.

21. Kaldy- Nagy, G. Kanuni Devri Budin Tahrir Defteri. Ankara 1971.

Alacahisar : (Srp. Kruşevaç)

Batı ve güney Morava nehirlerinin birleşme noktası yakınlarında, Belgrad ile Üsküp arasında bir şehirdir.

Varna zaferini müteakip (1444) Osmanlı topraklarına katılan Alacahisar, tekrar Sırp'lar'a geçtiyse de 1458 yılında kesin olarak Osmanlı hakimiyetine geçti.

Önceleri Rumeli Eyaleti'ne bağlı olan Alacahisar, Budin Beylerbeyliği'nin kurulmasını müteakip bu eyaletin sancağı oldu.²²

Budin Eyaleti'ne bağlı Alacahisar sancağının ilk sancakbeyi Kejdehan Mehmed Bey'di.²³

Sancakbeyi hasları XVI.yüzyıl ortalarında 411.000 akça olan Alacahisar'ın nâhiyeleri ;

Alacahisar, Medvege, Ürküp, Zagorlata, Dılboçiçe, Koznik, Kurşunlu Kilise, Petrus, Bolvan, Polaniçe, Kislina, İzmornik'di.²⁴

Alacahisar 1559 yılında Temeşvar eyaletine aktarıldı.²⁵

(Ayrıca bkz. Temeşvar Eyaleti)

Beşkelek : (Srp. Zrenjanin)

(Bkz. Temeşvar Eyaleti)

22. TSA D 12321.

23. Alacahisar hakkında bakınız ;

- Emecen, F. " Alacahisar " *TDVIA C.II.*

- Ziroyeviç, O. " Krusevaç u XVI. i XVII. Veku." *Zbornik Istorijskog Muzeja Srbije C. XI - XII., s.51 - 59.*

- Ziroyeviç, O. *Tursko Vojno Uredjenje u Srbiji 1459 - 1683.* Beograd 1974.

Bu çalışmada kullanılan Yugoslav kaynaklarına ulaşmamı ve kullanmamı derin bilgisi ve candan ilgisi ile sağlayan aziz dostum Aleksandar Fotić'e teşekkürü zevkli bir borç bilirim.

24. Ziroyeviç, O. " Krusevac u ..." s.51 - 59.

25. MD No 3, Hk. 400.

Estergon : (Mac. Esztergom)

Budin'in 40 Km.kuzey batısında, Tuna nehrinin güney kıyısında çok sağlam kalesi olan bir şehirdi.²⁶

Macaristan'ın önemli bir tahıl pazarı ve XIII. yüzyıl ortalarına kadar Arpad Kralları'nın başkenti olan, 1189 yılında kurulan Macaristan'ın en eski başpiskoposluklarından birine merkezlik eden Estergon ; Kanuni Sultan Süleyman'ın 1529 Viyana seferi sırasında geçici olarak, 23 Nisan 1543 tarihinde başlayan ve " Estergon Seferi " adı verilen 10. sefer-i hümayunu sırasında, Üçüncü Vezir Mehmed Paşa, Yeniçeri Ağası Ali Bey, Rumeli Beylerbeyi Ahmed Paşa ve Bosna Sancakbeyi Ulama Paşa tarafından 29 Temmuz'da başlayan muhasara neticesi 10 Ağustos 1543 tarihinde ise kesin olarak fethedildi.

Fetihden sonra Estergon kalesi tamir edilerek içerisine 2875 kişilik bir garnizon bırakıldı.

Türk akıncılarının ve serhad gazilerinin en namlı merkezlerinden biri, XVI - XVII. yüzyıllarda mühim bir Türk kalesi ve şehri olan Estergon merkez olmak üzere, fethi müteakip kurulan sancağın sınırları Tuna nehrinin kuzeyinde Almanya'ya yönelik fütuhât sonrası, Selmacbanya ve Nitra havalisine kadar genişledi. Bu fütuhât neticesi sancak merkezi Estergon, sınırların çok gerisinde sancağın içlerinde kaldı.

İlk tahriri 1546 yılında yapılan sancağın, 1553 yılında 226 köyü mevcutken, 1570 yılında köy sayısı 470'e yükseldi.²⁷

Bu 470 köyün bir kısmı tam manasıyla Osmanlı denetiminde değildi. Sınıra yakın bazı köylerin, meskun bulunmalarına rağmen

26. Estergon hakkında bakınız ;

- David, G. " Estergon " *TDVİA C. XI.*, s. 438 - 440.

- Parmaksızoğlu, İ. " Estergon " *TA C. XV.* s. 450 - 451.

27. Fekete, L. *Az Estergomi Szandzsak 1570. Evi Adoösszeirasa.* Budapest 1943. s.

tahrir defterlerinde boş veya çok küçük vergilerle gösterilmesi buralarda devlet kontrolünün zayıf olduğunu akla getirmektedir.

Sancakbeyi hasları XVII. Yüzyılda 210.000 akçaydı.

2 ay 1 gün süren bir muhasara sonrası 2 Eylül 1595 tarihinde Almanlar'ca işgal edilen Estergon, 3 Ekim 1605 tarihinde Sokolluzâde Lala Mehmed Paşa tarafından yeniden Osmanlı topraklarına katıldı ve 1 Kasım 1683 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar Osmanlı sancağı olarak kaldı.²⁸

Filek : (Slov. Filakova, Mac. Füleik)

Güney Slovakya'da Maden dağlarının güney yamaçlarında bir kaleydi.

4 Eylül 1554 tarihinde Seçen sancakbeyi Hamza Bey tarafından fethedildi.

Sancak merkezi Rima çayı kenarında Rima Sonbot (Slov. Rimavska Sobota) olan Filek'in ilk sancakbeyi Velican Bey'di.

1578 yılında 378 köyün bağlı olduğu Filek Almanlar'ca işgaline kadar Budin Eyaleti'nin sancağıydı.²⁹

Sancakbeyi hasları 300.000 akça olan Filek'in nâhiyeleri ;

Filek, Rima Sonbot, Baloşvar, Delsök, Putnik, Rimasoc, Sezendre, Diven, Murani ve Çetnik'di.³⁰

(Ayrıca bkz. Eğri Eyaleti)

Garaıgal :

1532 yılında Sadrazam Makbül İbrahim Paşa tarafından fethedildi .XVI. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı sancağıydı.³¹

28. MD No 6 Hk. 1156, MAD 563, KK 262, Ayn Ali, KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ.

29. MD No 6 Hk. 1156, MAD 563, KK 262.

30. TTD No 335.

31. MD No 6 Hk. 1156, KK 262, TTD No 381, TTD No. 646.

Germat : (Mac. Gyarmat)

(Bkz. Eğri Eyaleti)

Hatvan : (Mac. Hatvan)

Budin'in kuzeydoğusunda; Zagyva ırmağının doğu kıyısında ve Natra dağlarının batı yamacındadır.

Budin Beylerbeyi Yahya Paşazâde Gâzi Mehmed Paşa tarafından Nisan 1544'de fethedildi.

3 Eylül 1596 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar Budin Eyaleti'nin bir sancağı olarak kaldı.³²

İlk sancakbeyi Veli Bey olan Hatvan'ın sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 400.000 akça, nâhiyeleri ;

Hatvan, Pasoc ve Jazberin'di.³³

(Ayrıca bkz. Eğri Eyaleti)

İstolni Belgrad : (Mac. Szekes-Fehervar)

Balaton gölünün kuzeyinde, Budin'in 58.Km. kuzeybatında ve Bakony dağlarının kuzeydoğu eteklerinde yer alır.

X. yüzyılda Macar Kralı I. İstvan tarafından Macaristan Kralığı'nın başkenti ilan edilerek XVI. yüzyıla kadar başkent olarak kalan ve Tuna ötesi Macaristanı'nın iktisadî merkezi olan İstolni Belgrad, Kanuni Sultan Süleyman tarafından 20 Ağustos'da başlayan muhasara neticesi 4 Eylül 1543 tarihinde fethedildi.

İlk sancakbeyliğine, İnebahtı sancakbeyi Yahya Paşazâde Ahmed Bey 600.000 akça hasla tayin edilirken, kaleye 4.000 kişilik bir Osmanlı garnizonu bırakıldı.

32. MD No 6 Hk. 1156, KK 262.

33. Fekete, L. A Hatvani Szandzsak 1550. Evi Adoösszeirasa. Jazbereny 1968.

9 Eylül 1601 tarihinde Almanlar'ca zaptedilen İstolni Belgrad, Lala Mehmed Paşa tarafından 24 günlük bir muhasara neticesi 6 Ağustos 1602 tarihinde yeniden fethedildi.

6 Eylül 1688 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar sancak olarak kaldı.³⁴

Sancakbeyi hasları XVI.yüzyılda 600.000 akça, XVII. yüzyıl başlarında ise 360.000 akça olan İstolni Belgrad'ın nâhiyeleri ;

İstolni Belgrad, Vespirem, Papa, Tata, Çaşnik, Deveçer, Çobaniçe, Şimek, Szigliget, Sendyördi, Ders, Yanık (Yanık kalesi hariç), Vajon, Tihon, Şomlo ve Samartin'di.³⁵

İzvornik : (Srp. Zvornik)

İzvornik şehri Drina nehrinin batı kıyısında, ancak sancağın toprakları doğu kıyısındadır.

1462 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedilen İzvornik, Rumeli Eyaleti'nin sancağı iken, Budin Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyaletin sancağı oldu.³⁶

Nâhiyeleri ;

İzvornik, Srebreniçe, Kuşlat, Kurpina, Şubin, Bohorina, Yadar, Ptiçar, Radina, Maçva (Bögürdelen) olan İzvornik sancağı 1580 yılında yeni kurulan Bosna Eyaleti'ne aktarıldı.

Kopan : (Mac. Koppany)

1552 yılında fethedilen Kopan, önceleri Mohaç sancağının bir kazası³⁷, 1556 yılından sonrada 1595 yılında Almanlar'ca işgaline kadar müstakil sancak oldu.³⁸

34. MD No 6 Hk. 1156, TSA D 12321, MAD 563, KK 262, Ayn Ali, Ali Çavuş, Evliyâ.

35. TTD No 497.

36. TSA D 12321, MD No 6 Hk.1156, MAD 563.

37. TTD No 441, TTD No 443.

38. MD No 6 Hk. 1156, MAD 563, KK 262, Ayn Ali, MD No 3 Hk. 201.

XVI. yüzyılda sancakbeyi hasları 230.000 akça olan Kopan'ın nâhiyeleri;

Kopan, Krata, Laroş, Merçil ve Donbo'ydu.³⁹
(Ayrıca bkz. Kanije Eyaleti)

Mohaç : (Mac. Mohacs)

Tuna nehrinin batı kıyısı üzerindedir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın 20 Ağustos 1526 tarihinde burada kazandığı zafer sonrası Osmanlı topraklarına katıldı.

1541 yılında Budin Eyaleti'nin sancağı olan Mohaç'ın⁴⁰ ilk sancakbeyi Kasım Bey'di.

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 292.000 akça olan Mohaç sancağına önceleri Sekçöy, Peçuy, Sikloş, Kopan gibi sonradan sancak olan yerler de bağlıydı.⁴¹

Macaristan'daki Osmanlı fütuhâtı sonrası, ülkenin iç kesimlerinde kalarak önemini kaybeden Mohaç sancağının merkezi, sancaktaki en iyi hisar olan Sekçöy'e alınmış ve sancak " Sekçöy ve Mohaç " olarak adlandırılmıştı.⁴² (Bkz. Sekçöy)

Mohaç, 12 Ağustos 1687 tarihinde burada uğranılan bozgun sonrası Almanlar'ca işgal edildi.

Novigrad : (Mac. Nograd)

Tuna nehrinin kuzey kıyısında, aynı adı taşıyan dağların güney yamacındadır.

39. TTD No 563.

40. TSA D 12321, MD No 6 Hk. 1156, KK 262, Ayn Ali.

41. TTD No 441, TTD No 443, Peçevî. Tarih.C.I, s.135.

42. Vass, Elad. A Szekcsői - Mohácsi Szandzsak 1591. Evi Adoösszeirasa. Baranyai 1977.

- Ziroyeviç, O. " Upravna Podela Danasnje Voyvodine i Slavonije u Vreme Turska. Zbornik zo Istoriju Matice. C. I (1970), s. 21.

1544 yılında Yahya Paşazâde Gâzi Mehmed Paşa tarafından fethedilen Novigrad, 2 Mart 1594 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar Budin Eyaleti'nin sancağı oldu.⁴³

1559 tarihli ilk tahririnde, 102 yerleşmenin bağlı olduğu Novigrad'a⁴⁴ 1570 tarihli tahririnde ise ; 8'i kasaba, 166'sı köy, 32'si mezraa olmak üzere 206 yerleşim yeri bağlıydı.⁴⁵

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 233.940 akçaydı.

(Ayrıca bkz. Kanije Eyaleti)

Ösek : (Hr. Osijek)

Slavonya'nın doğusunda, Drava nehrinin kıyısındadır.

Ağustos 1526'da Osmanlı topraklarına katılan Ösek, Budin Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyaletin sancağı oldu.⁴⁶

İlk sancakbeyi Murad Bey olan Ösek'in merkezi olduğu sancağın toprakları üzerinde 1556 yılından önce Sirem sancağı tesis edilirken, Ösek şehri de Pojega sancağının kazası haline geldi.

Sancakbeyi hasları 330.000 akça olan Ösek'in nâhiyeleri ;

Ösek, Karaç, Çepin ve Erdut'du.⁴⁷

Peçuy : (Mac. Pecs)

Mohaç'ın 30 Km. kuzeybatısında ve Mecsek dağlarının eteklerindedir.

43. MD No 6 Hk. 1156, MAD 563, KK 262.

Novigrad hakkında bakınız ;

- Bayerle. Gustav. Ottoman Tributes in Hungary. According to Sixteenth Century Tapu Registers of Novigrad. The Hague - Paris 1973.

44. TTD No. 1044.

45. TTD No. 507.

46. TSA D 12321, Peçevî. Tarih. C. I. s.135.

47. Ziroyeviç, O. Agm. s. 16 - 19.

Ösek sancakbeyi Murad ve Mohaç sancakbeyi Kasım Beyler tarafından 4 Temmuz 1543 tarihinde fethedildi.

Budin'den sonra Macaristan'daki en büyük Osmanlı şehri haline gelecek olan Peçuy, önceleri Mohaç sancağına bağlıyken⁴⁸ 1564'den sonra müstakil sancak oldu.⁴⁹

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 400.000 akça olan Peçuy sancağı, Kanije Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete aktarıldı.

(Ayrıca bkz. Kanije Eyaleti)

Pojega : (Hr. Pozega)

Slavyonya'da Pakra ırmağı üzerindedir.

Semendire sancakbeyi Yahya Paşazâde Gâzi Mehmed Paşa ve Bosna Sancakbeyi Gazi Hüsrev Bey tarafından 1536 yılında fethedildi.

İlk sancakbeyi Yahya Paşazâde Arslan Bey olan Pojega'nın nâhiyeleri;

Pojega, Brod, Goryan, Podgoriçe, Orahoviçe ve Ösek'di.⁵⁰

Pojega 1580 yılında yeni kurulan Bosna Eyaleti'ne aktarıncaya kadar Budin Eyaleti'nin sancağıydı.⁵¹

Seçen : (Mac. Szecseny)

Filek'in güneyindedir.

Ağustos 1552'de Osmanlı Devleti'ne katıldı.

İlk sancakbeyi Hamza Bey olan Seçen, Kasım 1593 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar Budin Eyaleti'nin bir sancağıydı.⁵²

48. TTD No.441, TTD No 443, MD No 6 Hk. 217.

49. MAD 563, KK 262, Ayn Ali, Ali Çavuş, Evliyâ.

50. Ziroyeviç, O. Agm. s. 16 - 19.

51. MD No. 6 Hk. 1156, MAD 563.

52. MD No.6 Hk. 1156, MAD 563, KK 262, Ayn Ali, KK 266.

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 240.260 akçaydı.

(Ayrıca bkz. Eğri Eyaleti)

Segedin : (Mac. Szeged)

Tisa nehrinin batı kıyısında, Arpad Kralları döneminde (X - XV. Yüzyıl) askeri garnizon ve ticaret merkezi olan işlek bir li-mandı.

Kanuni Sultan Süleyman tarafından, 28 Eylül 1526 tarihinde fethedilen Segedin, Budin Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyaletin sancağı oldu.⁵³

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 500.000 akça olan Segedin'in nâhiyeleri ;

Segedin, Şot, Sobotka, Baya, Sombor, Baçka, Titel ve Kalaça'ydı.⁵⁴

Eğri Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete bağlandı.

(Ayrıca bkz. Eğri Eyaleti)

Sekçöy : (Mac. Szekcsö)

Mohaç zaferi (1526) sonrası Osmanlı Devleti'ne katılan Sekçöy, önceleri Mohaç sancağına bağlıyken, 55 1564 yılından önce müstakil sancak oldu.⁵⁶

Sancak olarak devamı hususu Budin Beylerbeyi ile Divân arasında yazışma konusu olan Sekçöy⁵⁷, Mohaç sancağının da ilhâkı ile "Sekçöy ve Mohaç" şancağı olarak da adlandırıldı.

53. TSA 12321, MD No.6 Hk. 1156, MAD 563, KK 262.

54. TTD No. 551, TTD No. 554, TTD No. 572.

55. TTD No. 441, TTD No. 443.

56. MAD 563, KK 262, Ayn Ali, KK 266, TTD No. 505.

57. MD No. 6 Hk. 71, Hk. 708.

XVII. yüzyıl ortalarında Peçuy merkez kazasının nâhiyesi durumunda olan Sekçöy⁵⁸ 1687 yılında Almanlar'ca işgal edildi.

XVI. yüzyıl sonunda nâhiyeleri;

Sekçöy, Mohaç ve Baranyavar'dı.⁵⁹

Seksar : (Mac. Szeksard)

Peçuy'un kuzeydoğusunda Sarviz çayı üzerindedir.

1543 yılında Osmanlı Devleti'ne katılan Seksar, 1686 yılında Almanlar'ca işgaline kadar Budin Eyaleti'nin sancağıydı.⁶⁰

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 234.650 akça olan Seksar'ın nâhiyeleri;

Seksar, Tolna ve Aynavar'dı.⁶¹

Semendire : (Srp. Smederevo)

Tuna nehrinin güney kıyısındadır.

1439 yılında fethedildiyse de Segedin barışı (1444) sonrası Sırbistan'a iade edildi.

1459 yılında Sadrazam Mahmud Paşa tarafından kesin olarak Osmanlı Devleti'ne katılan Semendire, Rumeli Eyaleti'ne bağlıyken, Budin Eyaleti'nin kurulması sonrası bu eyalete aktarıldı.⁶² Temeşvar Eyaleti kurulunca bu eyalete⁶³, daha sonra tekrar Budin Eyaleti'ne bağlandı.⁶⁴

Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1521 yılında fethedilen Belgrad şehri bu sancağın merkeziydi.

58. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VI.

59. TTD No. 593.

60. MD No. 6 Hk. 1156, MAD 563, KK 262, Ayn Ali, Evliyâ.

61. TTD No. 593.

62. TSA D 12321.

63. TSK Koşuşlar No. 888 (1551 / 1552)

64. MAD 563, KK 262, Ayn Ali, KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ.

Osmanlı Devleti'nin en mühim sancakbeylerinden olan ve XVI. yüzyıl ortalarında 500.000, XVII. yüzyıl başlarında 540.260 akça hasları olan Semendire sancakbeyleri bazen Semendire'de bazen Belgrad'da oturlardı.

Budin Eyaleti'ne bağlandığı dönemde ilk sancakbeyi Dukaginzâde Mehmed Bey olan Semendire'nin 1563 yılında nâhiyeleri;

Semendire, Belgrad, Lomniçe, Pirlepe, Havale, Valyova, Osat, Yayça, Pojegacık, Morava, Rudnik, Lepeniçe, Güvercinlik, Levaç, Milova, Pakra, Poreç, Topolovik, Luciçe, Resova, Niş, Ijderlo, Jeleznik, Omol,

1684 yılında kazâları ;

Semendire, Belgrad, İhram, Niş, Resova, Kuçayna, Güvercinlik, Yayça, Valyova, Çaçak, Pojegacık, Kraguyofça, Rudnik ve Yagodine'ydi.⁶⁵

Budin Eyaleti'nin elden çıkmasıyla Semendire Sancağı, 1700-1707 tarihleri arasında müstakil kaydedilmiş⁶⁶ bu tarihten sonra ise Temeşvar Eyaletine ilhak edilmişti.⁶⁷

Sigetvar : (Mac. Szigetvar)

Peçuy'un batısında bir kaledir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın "Sigetvar Seferi" denilen 13. ve son sefer-i hümayununda, 5 Ağustos'da başlayan muhasara sonrası, 7 Eylül 1566 tarihinde fethedildi.

1596 yılında müstakil eyalet oluncaya kadar Budin Eyaleti'nin sancağı olan⁶⁸ Sigetvar'ın ilk sancakbeyi Peçuy alaybeyi İskender Bey'di.

65. Ziroyeviç, O. "Tursko Vojno ..." s. 95 - 96.

66. Bâb-ı Asâfi Rüüs Kalemi. No:1551 (1701-1702)

67. Bâb-ı Asâfi Rüüs Kalemi. No:1564 (1707-1714)

68. MAD 563, KK 262.

Fetihden sonraki 10-15 yılda bütün Medyumurye bölgesine yayılan Sigetvar'ın nâhiyeleri ;

Sigetvar, Garajgal, Sikloş ve Harşan'dı.⁶⁹

(Ayrıca bkz. Sigetvar, Kanije Eyaletleri)

Sirem : (Hr. Srem)

Bosna sancakbeyi Yahya Paşazâde Bali Bey tarafından 1521 yılında fethedilen Sirem, Ösek sancağına bağlıyken 1556 yılından önce Budin Eyaleti'nin sancağı oldu.⁷⁰

XVII. yüzyıl başlarında 425.675 akça hasları olan Sirem sancakbeyleri daha çok Dimitrofça'da otururdu.

Nâhiyeleri ;

Oyluk, Morovik, Vulkovar, İrek, Kupinik, Nimçe, Podgoriçe, Posavye, Raça, Gırgurofça, Çerevit, Islankamen, Dimitrofça, Zemun ve Tvarlova'ydı.⁷¹

(Ayrıca bkz. Temeşvar Eyaleti)

Solnok : (Mac. Szolnok)

Budin'in güneydoğusunda Zagyva ve Tisa nehirlerinin birleştiği noktada Tisa'nın batı kıyısındadır.

Arpad Kralları döneminde (X -XV. Yüzyıl) bir pazar kasabası ve Mureş dağlarından getirilen kaya tuzunun dağıtım merkezi olan Solnok, Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1526'da fethedildi.

69. "Defter-i Mufassalı Livâ-i Sigetvar" (Yay. M.M. Aktepe) *Kanuni Armağanı*. Ankara 1970.

70. MD No. 6 Hk.1156, MAD 563, KK 262, KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ.

Sirem hakkında ayrıca bakınız ;

- Mc Gowan, B. Sirem Sancağı Tahrir Defteri. Ankara 1976.

- Ziroyeviç, O. " Upravna Podela ..."

71. TTD No. 549, Mc Gowan, B. Age.

Sonradan Almanlar'ca zaptedilen Solnok, Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa tarafından 4 Eylül 1552 tarihinde yeniden Osmanlı topraklarına katıldı.

Sınırları 1570 yılında Nyirseğ'e kadar yayılan Solnok, Eğri Eyaleti'nin kurulmasına kadar Budin Eyaleti'nin sancağıydı.⁷²

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 400.000 akçaydı.

(Ayrıca bkz. Eğri Eyaleti)

Şimontorna : (Mac. Simontornya)

İstolni Belgrad'ın güneyinde ve Kapos ırmağının kuzeyindedir.

Budin Beylerbeyi Yahya Paşazâde Gâzi Mehmed Paşa tarafından 1544 yılında fethedildi.

15 Eylül 1686 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar Budin Eyaleti'nin sancağı olarak kaldı.⁷³

Sancakbeyi hasları 240.000 akça olan Şimontorna'nın nâhiyeleri ;

Şimontorna, Ozora, Tamasi ve Endrek'di.⁷⁴

Tata :

15 Ağustos 1543 tarihinde İstolni Belgrad sancakbeyi Cündî Hamza Bey tarafından fethedildi ve Budin Eyaleti'nin sancağı oldu.⁷⁵

1566'da Almanlar'ca işgal edilen Tata 17 Temmuz 1594'de ikinci defa fethedildi.

1597 yılında Almanların tekrar ele geçirdiği, 12 Ekim 1597'de Satırcı Mehmed Paşa'nın geri aldığı kale 8 Ekim 1598'de Almanlar'ca işgal edildi.

72. MD No. 6 Hk. 1156, MAD 563, KK 262.

73. MD No. 6 Hk. 1156, MAD 563, KK 262, Ayn Ali, KK 266, Evliyâ.

74. TTD 563.

75. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VII.

Vaç : (Mac. Vacz)

Tuna'nın doğu kıyısında Budin ile Novigrad arasındadır.

1541 yılında ilk Budin Beylerbeyi Ramazanoğlu Uzun Süleyman Paşa tarafından fethedilerek sancak merkezi oldu.⁷⁶

Bir süre sonra Almanlar'ca işgal edilen Vaç, 1544 yılında Budin Beylerbeyi Yahya Paşazâde Gâzi Mehmed Paşa tarafından yeniden fethedilerek Budin / Merkez sancağının nâhiyesi oldu ve 1602 yılında Almanlar'ca işgaline kadar Osmanlı toprağı olarak kaldı.

Vespirem : (Mac. Veszprem)

Budin'in 97 Km. güneybatısındadır.

Nisan 1552'de Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa tarafından fethedilen Vespirem İstolni Belgrad sancağının nâhiyesi oldu.⁷⁷

1566 yılında Almanlar'ca işgal edilen Vespirem, Koca Sinan Paşa tarafından 6 Ekim 1593 tarihinde yeniden fethedilerek Budin Eyaleti'nin sancağı oldu ve ilk sancakbeyliğine Cafer Bey tayin edildi.⁷⁸

14 Ekim 1593 tarihinde fethedilen Polata Kalesi'de Vespirem sancağına ilhâk edildi.

Vespirem 8 Ekim 1598 tarihinde Almanlar'ca işgal edildi.

Vulçitrın : (Srp. Vucitrn)

1455 yılında fethedilen ve Vilâyet-i Vilk adıyla Rumeli Eyaleti'ne bağlanan ve zaman içinde Vulçitrın veya Priştine sancağı olarak da adlandırılan Vulçitrın, Budin Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete bağlandı.⁷⁹ Vulçitrın daha sonra Temeşvar Eyaleti'ne aktarıldı.

76. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VI.

77. TTD No. 497.

78. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VII., Peçevî. Tarih. C. II.

79. TSA 12321, MAD 563.

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 230.000 akça olan Vulçitrın'ın kazâ ve nâhiyeleri ;

Vulçitrın, Priştine, Nova Berda, Belasiçe, Morova, Lab, İğlama, Kutlofçe, Kriva Reka, Baygora, Krayık, Tırbuşniça, Pantina, Pirçe, Senik, Muçibaba, Istara Selo, Leskofça, Ostroviça, Yasenovik, Dobraçane, Kratova, Çerniçe, Topolniçe ve Koporiç'di.⁸⁰

II . Erdel Prensligi

Bugünkü Romanya'nın kuzeybatısında bulunan Transilvanya bölgesinin büyük bir kısmını kaplamaktaydı.

Osmanlı Devleti, 1541 yılında Budin'i eyalet haline getirip doğrudan merkeze bağladığında Erdel bölgesini, Osmanlı hakimiyetindeki Macar ve Erdel Kralı Szapolyai Janos'un oğlu Sigmund Janos'a verdi.

Böylece Erdel 1541 yılında Osmanlı Devleti'ne haraç ödeyen bir prenslik olarak kuruldu.

Önceleri yıllık 10.000 altın olan Erdel'in haracı, 1575 yılında 15.000, 1658 yılında 40.000 altına çıkarıldı.

"Ban" denilen Erdel Prensleri, Diet Meclisi'nin seçimi ve Osmanlı Padişahı'nın bu seçimi tasdiki suretiyle tayin ediliyordu.

Erdel Prensleri Osmanlı protokolünde, Eflak ve Boğdan Voyvodalarının üzerinde ve Vezir derecesinde sayılıyorlardı.

Erdel Prensligi'nin Lipova şehri olan merkezi, 1542 yılında Diet Meclisi'nin kararı ile Erdel Belgradı (Rom. Alba Julia)'na nakledildi.

Erdel, 4 Aralık 1691 tarihinde Almanya'ya ilhâk edilene kadar 150 yıl, içişlerinde sahip olduğu geniş muhtariyete karşılık, dışişlerinde İstanbul'a bağlı olarak hareket etdi.⁸¹

80. Ziroyeviç, O. Age. s. 92 - 94.

81. Erdel hakkında bakınız ;

- Decei, A. - T. Gökbilgin." Erdel." IA C.

III. Temeşvar / Yanova Eyaleti

İkinci Vezir Damad Kara Ahmed Paşa tarafından 26 Temmuz 1552 tarihinde fethedilen Temeşvar şehri merkez olmak üzere, Budin Beylerbeyliği de yapan Beşkelek sancakbeyi Kasım Paşa'nın beylerbeyliğe tayini ile kuruldu.

Beylerbeylerinin 1660-1688 yılları arasında Erdel ahvalini denetlemek amacıyla, Erdel'e daha yakın olan Yanova şehrinde oturması nedeniyle eyalet bu yıllarda Yanova Eyaleti olarak adlandırıldı. İlk Yanova Beylerbeyi Küçük Mehmed Paşa'ydı.

Beylerbeyi hasları XVI. yüzyılda 806.790 akça olan Temeşvar Eyaleti'nin beylerbeyi divânı; Hazine defterdârı, tımar defterdârı, defter kethüdâsı, çavuşlar kethüdâsı, çavuşlar emini, alay-beyi ve çeribaşlarından meydana geliyordu.

Temeşvar Eyaleti'nde bulunan ulûfeli askerlerin sayısı, 1591 / 1592 yılında 2637⁸², 1613 yılında ise 3679 kişiydi.⁸³

Temeşvar Beylerbeyi'nin görevleri arasında; serhadlerin denetimi, kalelerin tamir ve ikmâli, vergi ve toprak meselelerinin halli, Almanya ahvâlini araştırma ve Erdel Prensligi'ni denetlemek de vardı.

Karlofça Antlaşmasıyla bazı sancakları Almanya'ya geçen Temeşvar Eyaleti, XVIII. yüzyıl başlarında Temeşvar/Merkez, Çanad, Şebeş-Lugoş, Medova, Orşova ve Lipova sancaklarından müteşekkildi.⁸⁴

Bugün Sırbistan ile Romanya arasında bölüşülen Banat bölgesini kaplayan eyalet, 1716 yılında Almanlar'ca işgaline kadar devam etti.

- Karpat, K." Erdel. " *TDVİA C. XI.*

- Kastellan, D. *Balkanların Tarihi.* İstanbul 1993.

- Köpeczi, B. (Ed.) *History of Transylvania.* Budapest 1994.

- Sugar, P. *Age.*

82. *MM* 15696.

83. *MM* 4133.

84. Bâb-ı Asâfi Rûus Kalemi. No:1551

Sancakları ;**Temeşvar : (Rom. Timișoara)**

Belgrad'ın 130 Km. Kuzeydoğusunda, Tisa ırmağına dökülen Bega çayı üzerindedir.

İkinci Vezir Damad Kara Ahmed Paşa tarafından 27 Haziran'da başlayan muhasara neticesi 26 Temmuz 1552 tarihinde fethedilerek aynı adla kurulan eyaletin paşa-sancağı oldu ve 1716 yılında Almanlar'ca işğaline kadar Osmanlı sancağı olarak kaldı.⁸⁵

Nâhiyeleri;

Temeşvar, Herostor, Suvaydiy, Aktor, Marça, Bozovar, Pojon, Balçova, Medova, Baya, Şemlik ve Çovin'di.⁸⁶

Alacahisar : (Srp. Kruşevaç)

Alacahisar, Budin Eyaleti'ne bağlı iken 1559 yılında Temeşvar Eyaleti'ne aktarıldı.⁸⁷

Rumeli Eyaleti'ne bağlandığı XVII. yüzyıl başlarına kadar Temeşvar Eyaleti'nin sancağı oldu.⁸⁸

Arla :

1560 yılında Temeşvar Eyaleti'nin sancağıydı.⁸⁹

Arad : (Rom. Arad)

Mureş ırmağının kuzey kıyısında bir şehirdir.

İkinci Vezir Damad Kara Ahmed Paşa tarafından Eylül 1551'de fethedilen Arad 1688 yılındaki kaybına kadar Temeşvar Eyaleti'nin sancağı oldu.⁹⁰

85. MAD 563, KK 262, Ali Çavuş, KK 266, Evliyâ, Bâb-ı Asâfi Rûs Kalemi. No:1551

86. TTD No. 290.

87. MD No. Hk. 400, TSK Koğuşlar No.888.

88. MAD 563, KK 262.,

89. MD No. 3 Hk. 1206.

90. MAD 563, KK 262, Ali Çavuş, Evliyâ.

Beşkelek : (Srp. Zrenjanin)

Temeşvar'ın 70 Km. batısında Bega çayı üzerindedir.

Rumeli Beylerbeyi Sokollu Mehmed Paşa tarafından 21 Eylül 1551 tarihinde fethedilen Beşkelek'in ilk sancakbeyliğine Kasım Bey getirilirken, sancak Temeşvar Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete bağlandı.

Beşkelek, zaman zaman Çanad sancağının kazası ⁻⁹¹ Çanad sancakbeyi Malkoç Bey döneminde olduğu gibi bazen merkez kazâsı - zaman zaman da müstakil sancak oldu.⁹²

Zaman içerisinde ortadan kalkan sancağın arazisi Sokollu Mehmed Paşa evkâfına dahil edildi.

Çanad : (Mac. Csanad)

Temeşvar'la Arad arasında, Mureş ırmağının güney kıyısındadır.

İkinci Vezir Damad Kara Ahmed Paşa tarafından Eylül 1551'de fethedildi.

1595 yılında Erdel tarafından işgal edilen Çanad, Satırcı Mehmed Paşa tarafından, 8 Eylül 1598 tarihinde yeniden fethedildi. Bu fethini müteakip sancakbeyliğine Belgrad nazırı Şakşakî İbrahim Bey getirildi.

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 400.000 akça, XVII. yüzyıl başlarında 207.790 akça olan Çanad'ın nâhiyeleri ;

Çanad, Beşova, Beçi ve Beşkelek'di.⁹³

91. TTD No. 365.

- Ziroyeviç, O. Age. s.23 - 24.

92. MAD 563, Evliyâ Çelebi'nin listesinde de sancak olarak geçmekteyse de onun kullandığı XVI. yüzyıla ait ancak kendi dönemine uyarlanmış olan bir liste olup, Seyahatnâme'nin VII. cildinde de, Beşkelek'in Çanad sancağının kazâ merkezi olduğu zikredilmiştir. XVII. yüzyıla ait Osmanlı vesikalarında bu sancağa rastlanmaz.

93. TTD No. 365.

Çanad, 1716 yılında Almanlar'ca işgaline kadar Temeşvar Eyaleti'nin sancağı oldu.⁹⁴

Göle : (Mac. Gyula)

Ak Köröş çayının kıyısındadır.

İkinci Vezir Pertev Paşa tarafından 1 Eylül 1566 tarihinde fethedilerek sancak halinde teşkilatlandırılan Göle, 1698 yılında Almanlar'ca işgaline kadar Temeşvar Eyaleti'nin sancağı oldu.⁹⁵

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 340.000 akça, XVII. yüzyıl başlarında 298.940 akça olan sancağın 1570 yılında 217 köyü bulunmaktaydı.⁹⁶

Kaçnad :

XVII. yüzyıl ortalarında sancaktı.⁹⁷

Kolaboş :

XVII. yüzyılda sancak olup, sancakbeyi hasları 300.000 akçaydı.⁹⁸

Lipova : (Rom. Lipova)

Temeşvar'ın 54 Km. kuzeybatısında ve Mureş ırmağının güney kıyısındadır.

Eylül 1552'de fethedilen, Aralık 1551'de Almanlar'ca geri alınan Lipova, Rumeli Beylerbeyi Sokollu Mehmed Paşa tarafından Temmuz 1552'de kesin olarak Osmanlı topraklarına katıldı.

94. MAD 563, KK 262, Ayn Ali, KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ, Bâb-ı Asâfi Rûs Kalemî. No:1551

95. MAD 563, KK 262, Ayn Ali, KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ.

96. Kaldy - Nagy. G. A Gyulai szandszak 1567 es 1579. Evi összeirasa. Bekescsaba 1982.

97 - 98. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VI. Bu iki sancağa başka kaynaklarda tesadüf edilememiştir.

İlk sancakbeyi Ulama Paşa olan Lipova'nın sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 210.000 akçaydı.

Lipova'ya 417 köy bağlı olup, nâhiyeleri ;

Lipova, Sudin, Borloda, Büyük Vedik, Bavlos, Ulagoş, Hospe ve Halmaş'dı.⁹⁹

1688 -1695 yılları arasında Almanlar'ca işgal edilen Lipova, II. Mustafa tarafından, 9 Eylül 1695 tarihinde yeniden fethedildi.

1717 yılında Almanlar'ca işgaline kadar Temeşvar Eyaleti'nin sancağı olarak kaldı.¹⁰⁰

Lugoş : (Rom. Lugoş)

İkinci Vezir Damad Kara Ahmed Paşa tarafından 1551 yılında fethedilen Lugoş, 1595 yılında Erdel Prenslığı'nce işgal edildi.

Erdel Prenslığı'ne dahilken, Köprülü Mehmed Paşa tarafından Eylül 1658'de Temeşvar Eyaleti'ne ilhâk edildi.¹⁰¹

Sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 300.000 akça olan Lugoş, 1691 -1695 yılları arasında Alman işgalinde kaldıysa da, II. Mustafa tarafından

22 Eylül 1695 tarihinde yeniden fethedildi ve 1717 yılındaki kaybına kadar Temeşvar Eyaleti'nin sancağı olarak kaldı.

Medova : (Rom. Modova)

1551 yılında fethedilen Medova, önceleri Temeşvar paşa-sancağına bağlıyken, sonradan müstakil sancak oldu.¹⁰²

99. TTD No. 457.

100. MAD 563, KK 262, Ayn Ali, KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ, Bâb-ı Asâfi Rîus Kalemi. No:1551

101. Evliyâ.

102. MAD 563, KK 262, Ayn Ali, KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ.

Sancak merkezi Yeni Palanka olan¹⁰³ Medova'nın sancakbeyi hasları 260.000 akçaydı.

Medova 1717 yılında Almanlar'ca işgaline kadar Temeşvar Eyaleti'nin sancağı olarak kaldı.¹⁰⁴

Orşova : (Rom. Orsova)

Tuna'nın bir dirseğinin kuzey kıyısındadır.

1479 yılında Malkoçoğlu Büyük Balı Bey tarafından fethedildi.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında sancak olan¹⁰⁵ Orşova'nın sancakbeyi hasları 310.000 akçaydı.

Orşova, 1717 yılında Almanlar'ca işgaline kadar sancak olarak kaldı.¹⁰⁶

Pankota :

1552 yılında fethedilen Pankota, Temeşvar Eyaleti'nin sancağıyken¹⁰⁷ 1595 yılında Erdel Prensiği'ne katıldı.

Semendire : (Srp. Smederevo)

Budin Eyaleti'ne bağlı olan Semendire, Temeşvar Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete aktarıldıysa da¹⁰⁸ kısa bir süre sonra tekrar Budin Eyaleti'ne bağlandı.

(Bakınız Budin Eyaleti)

Sirem : (Hr. Srem)

Karlofça Antlaşmasıyla Dimitrofça, İrek, Islankamen, Kupinik ve Zemun dışındaki nâhiyeleri Almanya'ya geçen Sirem sancağı

103. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VI.

104. Bâb-ı Asâfi Rûus Kalemi. No:1551

105. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VI.

106. Bâb-ı Asâfi Rûus Kalemi. No:1551

107. MAD 563, KK 262.

108. TSK Koşuşlar No. 888.

1700-1707 tarihleri arasında müstakil kaydedilmiş olup,¹⁰⁹ bu tarihten sonra Temeşvar Eyaleti'ne ilhak edildi ve 1717 yılında Almanlar'ca işgaline kadar bu eyaletin sancağı oldu.¹¹⁰

Şebeş : (Mac. Sebesvar)

Mureş ırmağının kolu olan Tarnave Mare çayının güney kıyısındadır.

Şebeş, Erdel Prenslığı'ne dahilken 1658 yılında Köprülü Mehmed Paşa tarafından Temeşvar Eyaleti'ne ilhâk edildi.¹¹¹

Sancakbeyi hasları 261.945 akçaydı.

1691 - 1695 yılları arasında Almanlar'ca işgal edildiyse de Anadolu Beylerbeyi Mısırlıoğlu İbrahim Paşa ve Diyarbekir Beylerbeyi Topal Hüseyin Paşa tarafından 23 Eylül 1695 tarihinde yeniden fethedildi.

XVII. yüzyıl başında Lugoş sancağının da ilhakıyla "Şebeş ve Lugoş sancağı" olarak da adlandırılan, Şebeş 1717 yılındaki kaybına kadar sancak olarak kaldı.¹¹²

Vidin : (Bul. Vidin)

Tuna nehrinin güney kıyısındadır.

1389 yılında Gâzi Evrenos Bey tarafından fethedilen ve 1396 yılında Rumeli Eyaleti'nin sancağı olan Vidin, Temeşvar Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete bağlandı.¹¹³

1582 yılında tekrar Rumeli Eyaleti'ne bağlanan sancağın sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 400.000 akça, nâhiyeleri ;

109. Bâb-ı Asâfi Rûs Kalemi. No:1551

110. Bâb-ı Asâfi Rûs Kalemi. No:1564

111. Evliyâ.

112. Bâb-ı Asâfi Rûs Kalemi. No:1551

113. TSK Koğuşlar No. 888.

Vidin, Zagorye, Krivina, Polomye, Timok, Çerna Reka, Feth-ül İslâm, Bane ve İsferek'di.¹¹⁴

Vulçitrın : (Srp. Vucitrn)

Budin Eyaleti'ne bağlı olan Vulçitrın, Temeşvar Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete¹¹⁵, 1582 yılında ise Rumeli Eyaleti'ne bağlandı.¹¹⁶

Yanova : (Rom. Ineu)

Ak Köröş çayının kuzey kıyısında Arad ve Varad şehirleri arasındadır.

Veziir Pertev Paşa tarafından Eylül 1566 'da fethedilen ve önceleri Pankota sancağına bağlı bir kale iken¹¹⁷ 1578 yılından önce Temeşvar Eyaleti'nin sancağı olan Yanova¹¹⁸, 1595 yılında Erdel Prenslığı'ne geçtiyse de Köprülü Mehmed Paşa tarafından 1 Eylül 1658 tarihinde Temeşvar Eyaleti'ne ilhak edildi.

1717 yılında Almanlar'ca işgaline kadar sancak ve 1660 - 1688 yılları arasında Temeşvar Eyaleti'nin merkezi olan Yanova sancağının sancakbeyi hasları XVI. yüzyılda 192. 400 akça, nâhiyeleri;

Yanova maâ Samok, Kalnub maâ Tütenc, Despe ve Kespediye'ydı.¹¹⁹

IV. Yanık Eyaleti

Budin 'in 110 Km. kuzeybatısında, Raba ırmağının batı kıyısında, Tuna nehrinin az güneyinde bir kale olan Yanık'a bu adı, I. Viyana kuşatmasına giden Osmanlı ordusunun bu kaleyi yakması nedeniyle Kanuni Sultan Süleyman vermişti.

114. Ziroyeviç, O. "Tusko Vojno ..." s.92, 264 - 265.

115. KK 262.

116. Ziroyeviç, O. Age. s.92 - 94.

117. MD No:12 Hk. 426 (1570 -1572) Ankara 1996

118. KK 262, Ayn Ali, Ali Çavuş, Evliyâ.

119. TTD No. 457.

Yanık Eyaleti, 7 Ağustos'da başlayan muhasara neticesi 27 Eylül 1594 tarihinde, Koca Sinan Paşa tarafından fethini müteakip Yanık paşa-sancağı olmak üzere Işkodra sancakbeyi Arnavud Osman Paşa'nın beylerbeyliğe tayini ile kuruldu.¹²⁰

Budin defterdârı Miskkedisi Mehmed Efendi eyaletin tahriri ile görevlendirildi.

Osman Paşa'nın 7 Ağustos 1596 tarihinde Estergon muharebesinde şehid olması üzerine tayin edilen ikinci ve son beylerbeyi Mahmud Paşa da şehrin Almanlar'ca işgali sırasında şehid oldu.

29 Mart 1598 tarihinde Almanya'ya geçinceye kadar 3.5 yıl beylerbeylik merkezi olarak kaldı.

Sancakları ;

Yanık : (Mac. Györ)

V. Papa Eyaleti

Yanık'ın 38 Km. güneybatısında Bakony ormanı dağlarıyla Raba ırmağı arasında bir kale olan Papa'nın 3 Eylül 1594 tarihinde Kırım Hanı Gazi Giray Han tarafından fethini müteakip, Segedin sancakbeyi İdris Paşa'nın beylerbeyliğe tayini ile kuruldu.¹²¹

Sadrazam Koca Sinan Paşa iki eyalet fethettiğini iddia etmek için Papa'yı eyalet merkezi yapmışsa da Divân -ı Hümâyûn bu eyaletin lüzumsuz olduğuna karar vererek az sonra Papa'yı sancak merkezi yaptı.

Papa, Ağustos 1598'de Almanya'ya geçti.

Sancakları ;

Papa : (Mac. Papa)

120. - Selanikî. Tarih. (Yay. M. İpşirli) C.I. s. 402 - 404, 414.

- Peçevî. Tarih. C. II. s . 146 - 154.

- Naimâ. Tarih. C. I. s. 96 - 102.

121. Selanikî. Age. C. I., s. 402 - 404,414.

VI. Sigetvar Eyaleti

1595 yılında Tiryâki Hasan Paşa'nın beylerbeyliğe tayini ile kuruldu.¹²²

Sigetvar Eyaleti'nin tesisine İstanbul'daki devlet ricâlince pek olumlu bakılmamış olup, Kanije Eyaleti'ne ilhakından önce sancak statüsü ile tekrar Budin Eyaleti'ne katılmıştır.

Sancakları ;

Sigetvar : (Mac. Szigetvar)

(Ayrıca bkz. Kanije Eyaleti),

VII. Eğri Eyaleti

III. Mehmed tarafından 12 Ekim 1596 tarihinde fethedilen Eğri şehri merkez olmak üzere, Budin Eyaleti'nden ayrılan bazı sancakların aktarılması ve Erzurum Beylerbeyi Sofu Sinan Mehmed Paşa'nın beylerbeyliğe tayini ile kuruldu.

İkinci beylerbeyi Bektaş Paşa (1598 - 1604) olan Eğri Eyaleti'nde Osmanlı hakimiyetinin devam ettiği 91 yıl boyunca 58 beylerbeyi görev yaptı.

Eğri Beylerbeyi'nin görevleri arasında ; vergilendirme meseleleri ve reâyâ şikayetlerinin halli, Erdel Prensleri'ne yardım ve Almanya'ya yönelik seferlerde komutanlık da vardı.

Beylerbeyi hasları XVII. yüzyıl ortalarında 650.000 akça olan Eğri Eyaleti'nin beylerbeyi divânı ; Defter kethüdâsı, defter emini, çavuşlar kethüdâsı, alaybeyi ve çeribaşlarından meydana geliyordu.

Eğri Eyaleti'nde 1605 / 1606 yılında 3409 ulûfeli asker bulunmaktaydı.¹²³

122. Selanikî. Age. C. I., s. 414.

123. TTD No. 704.

Güneydoğu Slovakya ile kuzeydoğu Macaristan bölgelerini kaplayan Eğri Eyaleti 1687 yılında Almanlar'ca işgaline kadar devam etti.¹²⁴

Sancakları ;

Eğri (Mac. Eger)

Budin'in 95 Km. doğusunda Bük dağları eteğinde, Tisa nehrinin bir kolu olan Eger çayının kıyısında çok büyük ve sağlam kalesi olan bir şehirdi.

XI. yüzyılda piskoposluk olan ve ortaçağın en zengin Macar şehirleri arasında bulunan Eğri, "Eğri Seferi" sırasında III.Mehmed komutasında; Sadrazam Boşnak Damad İbrahim Paşa, Vezir Cerrah Mehmed Paşa, Vezir Cafer Paşa, Rumeli Beylerbeyi Sokolluzâde Hasan Paşa, Yeniçeri Ağası Veli Ağa, Anadolu Beylerbeyi Sokolluzâde Mehmed Paşa, Halep Beylerbeyi Çerkes Mahmud Paşa'lar tarafından, 24 Eylül'de başlayan muhasarayı müteakip 12 Ekim 1596 tarihinde fethedildi.

Eğri'nin fethini müteakip civardaki yaklaşık 400 köy Osmanlı hakimiyetine geçti.¹²⁵

Eğri, 14 Aralık 1687 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar aynı adı taşıyan eyaletin paşa-sancağı oldu.¹²⁶

Bačka : (Mac. Bacsalmas)

Kanuni Sultan Süleyman tarafından 9 Eylül 1526 tarihinde fethedildi.

124. Eğri Eyaleti için bakınız ;

- David, G." Eğri." TDVIA. C.

- Gökbilgin, M.T. " Eğri." İA. C. IV.s. 196-198

125. Blaškoviç, J. "Osmanlılar Hakimiyeti Devrinde Slovakya'daki Vergi Sistemi Hakkında Bir Araştırma" TAD c.VII. Sayı 12-13 Ankara 1969. S. 93.

126. KK 262, KK 434, Ali Çavuş, Evliyâ.

Segedin sancağının bir nâhiyesi ve XVII. yüzyılda çoğunlukla adıgeçen sancağın merkezi olan Başka müstakil sancak da oldu.¹²⁷

1687 yılında Almanlar'ca işgal edildi.

Filek : (Slov. **Filakova**, Mac. **Füle**) Ekim 1594'de Osmanlılar'ca alınan ancak 1604 yılında Almanlar'ca işgal edilen Filek, Sadrazam Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa tarafından 1662 yılında yeniden fethedildi.

Filek'in fethini müteakip civardaki 600'den fazla kasaba ve köy iki ay içerisinde Osmanlı hakimiyetini kendi rızaları ile kabul ettiler.¹²⁸

Sancakbeyi hasları 240.260 akça ve sancak merkezi Rima Sonbot olan Filek, 1686 yılında Almanlar'ca işgaline kadar Eğri Eyaleti'nin sancağıydı.¹²⁹

Germat : (Mac. Gyarmat)

Ipoly ırmağının güney kıyısındadır.

Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa ve Yahya Paşa-zâde Arslan Bey tarafından Ağustos 1552'de fethedildiyse de 1594 yılında kaybedildi.

1662 yılında yeniden fethedilen Germat ; sancak olarak tesis edilirken, ilk sancakbeyliğine 400.000 akça hasla Budin Alaybeyi Ömer Bey tayin edildi.

1686 yılında Almanlar'ca işgaline kadar Eğri Eyaleti'nin sancağıydı.¹³⁰

Hatvan : (Mac. Hatvan)

III. Mehmed tarafından Ekim 1596 'da yeniden fethedildi.

127. KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ.

128. Blaškoviç, J. Agm. S.89

129. Ayn Ali, KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ.

130. Evliyâ., Ayrıca bak. Seyahatnâme. C. VI.

Fethini müteakip ilk sancakbeyliğine Karaman Beylerbeyi Cafer Paşa getirilen Hatvan, Eğri Eyaleti'nin sancağı oldu.¹³¹

Sancakbeyi hasları 289.660 akçaydı

1686 yılında Almanlar'ca işgal edildi.

Seçen : (Mac. Szecseny)

Sadrazam Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa tarafından 1662 yılında yeniden fethedildi.

Fethini müteakip ilk sancakbeyliğine 400.000 akça hasla Estergon sancakbeyi Çerkes İskender Bey getirilen Seçen, Eğri Eyaleti'nin sancağı oldu.¹³²

1686 yılında Almanlar'ca işgal edildi.

Segedin : (Mac. Szeged)

Budin Eyaleti'ne bağlıyken, Eğri Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete aktarılan Segedin'in¹³³, sancakbeyi hasları XVII. yüzyıl başlarında 340.000 akça olup, sancakbeyleri bu yüzyılda çoğunlukla Baçka'da oturuyordu.

12 Ekim 1687 tarihinde Almanlar'ca işgal edildi.

Solnok : (Mac. Szolnok)

Budin Eyaleti'ne bağlı olan Solnok, Eğri Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyaletin sancağı oldu.¹³⁴

1688 yılında Almanlar'ca işgal edildi.

VIII. Kanije Eyaleti

Sadrazam Boşnak Damad İbrahim tarafından, 22 Ekim 1600 tarihinde fethedilen Kanije şehri merkez olmak üzere, Budin ve

131. KK 266, KK 434, Ali Çavuş, Evliyâ.

132. Evliyâ., Ayrıca bak. Seyahatnâme. C. VI.

133. KK 266, KK 434, Evliyâ.

134. KK 266, KK 434, Evliyâ.

Bosna Eyaletleri'nden bazı sancakların aktarılması ve Köstendil sancakbeyi Alaca İl'i Arnavud Hasan Paşa'nın beylerbeyliğe tayini ile kuruldu.

Damad İbrahim Paşa'nın bir kaç gün sonra bu eyalete daha tecrübeli birini getirmek istemesi üzerine tayin edilen ikinci Kaniye Beylerbeyi eski Budin valisi Tiryâki Hasan Paşa'ydı.

Kaniye Eyaleti, idarî ve askerî bakımlardan zaman zaman Budin Eyaleti'nin kontrolü altında bulunuyordu.¹³⁵

Beylerbeyi hasları XVII. yüzyıl ortalarında 600. 890 akça olan eyaletin beylerbeyi divânı ; çavuşlar kethüdâsı, çavuşlar emini, alaybeyi ve çeribaşlarından meydana geliyordu.

Kaniye Eyaleti'ndeki ulûfeli asker sayısı 1618 yılında 3789 kişiydi.¹³⁶

Bugünkü Macaristan'ın güneybatı bölgesini ve Hırvatistan'ın Slavonya bölgesini kaplayan eyalet 1690 yılında Almanya'ya geçene kadar devam etti.¹³⁷

Sancakları ;

Kaniye (Mac. Nagykanizsa)

Balaton gölünün güneydoğusunda, Mureş ırmağı yakınlarında bir şehirdir.

1593 - 1606 Osmanlı - Almanya savaşları döneminde, 1600 yılı hareketinde Babofça ordugahında yapılan müşâverede, Tiryâki Hasan Paşa'nın; "... *bu etrafta Balaton gölü kılâ'ının kilidi ve diyâr - ı küffârın sedd - i yedi Kaniye hisarıdır. Anın dahi fethi mukadder*

135. KK 71.

136. MM 2586.

137. Kaniye'nin fethi ve eyaletin tesisi hakkında bakınız ;

- Naimâ. Tarih. C.I. s. 213 - 230, 234 - 244.

- Hammer. Tarih. C.VIII. s. 349 - 361.

- Peçevî. Tarih. C. II. s. 223 - 236.

- Solakzâde. Tarih. C. II. s. 651 - 654.

olursa azim maslahat görülmüş olur. Küffâr gafıl iken hemen varıp hisarı almak gerekir."¹³⁸ şeklinde mütalaa belirtmesi üzerine, Sadrazam Boşnak Damad İbrahim Paşa tarafından 12 Eylül'de başlayan muhasara neticesi 22 Ekim 1600 tarihinde vire ile fethedildi.

Kanije'nin düşmesinden sonra civardaki bir kaç kale de kendiliğinden teslim oldu.

Fetihten sonra kalesine 4.000 kişilik bir garnizon bırakılan Kanije¹³⁹ şehri 1661 yılında tamamen yandıysa da yeniden inşa edildi.

11 Temmuz 1690 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar aynı adı taşıyan eyaletin paşa-sancağı oldu.¹⁴⁰

Balaton :

Güneydoğu Avrupa'nın en büyük gölü olan Balaton gölü civarındaki toprakları kaplayan bir sancaktı.¹⁴¹

Kopan : (Mac. Koppany)

Sadrazam Boşnak Damad İbrahim Paşa tarafından Ekim 1600 tarihinde yeniden fethedilen Kopan, Kanije Eyaleti'nin sancağı oldu.¹⁴²

Sancakbeyi hasları 240.000 akça ve tek kazadan ibaret küçük bir sancak olan Kopan 1690 yılında Almanlar'ca işgal edildi.

Nadaç : (Mac. Nadasd)

Sigetvar'ın kuzeydoğusundadır.

XVII. yüzyıl ortalarında sancaktı.¹⁴³

138. Katip Çelebi. Fezleke. vr. 63b - 64a. İÜ. Merkez Ktb. TY. 6068.

139. Cafer Ağa. Gazavât - ı Hasan Paşa. vr. 1b. Millet Ktb. TY. 188.

- Katib Çelebi. Age. vr. 66b.

140. KK 266, Ali Çavuş, Evliyâ.

141. Evliyâ. Bu sancağa başka hiç bir kaynakta tesadüf edilmemiştir.

142. Evliyâ. Ayrıca bak. Seyahatnâme. C. VII.

143. Evliyâ.

Peçuy : (Mac. Pecs)

Budin Eyaleti'nin sancağı olan Peçuy, Kanije Eyaleti kurulunca bu sancağa aktarıldı ve 10 Ekim 1686 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar Osmanlı sancağı kaldı.¹⁴⁴

Pojega : (Hr . Pozega)

Bosna Eyaleti'nin sancağı olan Pojega, Kanije Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete bağlandı.¹⁴⁵

Temmuz 1687'de Almanlar'ca işgaline kadar Osmanlı sancağı kaldı.

Rahoviçe : (Hr. Rahoczsa, Srp. Orahoviça)

Yahya Paşazâde Gâzi Mehmed Paşa tarafından 1543 yılında fethedilen Rahoviçe, Pojega sancağının kazasıyken, XVII. yüzyıl başlarında Kanije Eyaleti'nin müstakil sancağı da oldu.¹⁴⁶

1687 yılında Almanlar'ca işgal edildi.

Sigetvar : (Mac. Szigetvar)

Budin Eyaleti'ne bağlıyken, Kanije Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyalete ilhak edildi ve 1688 yılındaki kaybına kadar sancak olarak kaldı.¹⁴⁷

Sikloş :

Drava nehrinin kuzey kıyısına yakın, Peçuy'un güneyinde bir şehirdir.

Rumeli Beylerbeyi Ahmed Paşa Üçüncü Vezir Mehmed Paşa, Dördüncü Vezir Hüsrev Paşa ve Yeniçeri Ağası Ali Ağa tarafından

144. KK 266.

145. KK 266.

146. Ayn Ali. Evliyâ. Seyahatnâme. C. VI.

Başka kaynaklarda tesadüf edilmeyen bu sancak XVII. yüzyıla ait Venedik vesikalarına göre Pojega sancağının bir kasabasıydı.

147. Evliyâ.

9 Haziran 1543'de başlayan muhasara neticesi 8 Temmuz 1543 tarihinde fethedildi.

Önceleri Mohaç sancağına bağlı olan Sikloş¹⁴⁸ 1571 yılında Si-getvar sancağına bağlandı.¹⁴⁹

XVII. yüzyıl ortalarında Kanije Eyaleti'nin sancağı olan Sik-loş¹⁵⁰ 19 Eylül 1686 tarihinde Almanlar'ca işgal edildi.

Valpova : (Hr. Valpovo)

Drava nehrinin güney kıyısı yakınındadır.

Budin Beylerbeyi Yahya Paşazâde Küçük Bali Paşa, Pojega Sancakbeyi Murad Bey, İzvornik Sancakbeyi Hayrettin Bey, Rumeli Beylerbeyi Ahmed Paşa ve Bosna Sancakbeyi Ulama Paşa tarafından 30 Nisan 1543 tarihinde başlayan muhasara neticesi 22 Haziran 1543 tarihinde fethedildi.

Pojega sancağının nâhiyesi olan Valpova, XVII. yüzyıl ortalarında Kanije Eyaleti'nin müstakil sancağı oldu.¹⁵¹

Ağustos 1687'de Almanlar'ca işgal edildi.

IX. Varad Eyaleti

Vezir Köse Ali Paşa tarafından 27 Temmuz 1660 tarihinde fethedilen Varad şehri merkez olmak üzere, Erdel Prensiği'nden ilhâk edilen toprakların Köprülü Mehmed Paşa tarafından yeni bir eyalet halinde teşkilatlandırılması ve Edirne sancakbeyi Sinan Paşa'nın beylerbeyliğe tayini ile kuruldu.

Beylerbeyi hasları 800.000 akça olan eyaletin beylerbeyi divânı; tımar defterdârı, mal defterdârı, defter emini, defter kethüdâsı, çavuşlar kethüdâsı, çavuşlar emini, alaybeyi ve çeribaşlarından meydana geliyordu.

148. TTD No. 441, TTD No. 443. Peçevî. Tarih. C. I, s. 135.

149. MD No:12. Hk 667. Aktepe, M. M. Agm.

150. Evliyâ. Seyahatnâme. C. VI.

151. Evliyâ.

Varad'ın fethini müteakip; eyalet merkezine 400'ü yeniçeri olmak üzere 2034, tesis edilen 4 sancağa ise 469 olmak üzere eyaletin tamamına 2503 askerlik bir garnizon yerleştirildi.¹⁵²

Bugünkü Macaristan'ın en doğusundaki topraklarla, Romanya'da Mureş ve Someş ırmakları arasında kalan ve doğusunda Bihor dağları uzanan toprakları kaplayan eyalet 1691 yılında Almanya'ya geçene kadar devam etti.¹⁵³

Sancakları ;

Varad : (Rom. Oradea)

Köröş ırmağı üzerinde, Debrecin'in güneydoğusundadır.

Vezir Köse Ali Paşa komutasında ; Seydî Ahmed Paşa, Çavuşzâde Mehmed Paşa, Hısım Mehmed Paşa, Cerrah Kasım Paşa, Abaza Sarı Hüseyin Paşa ve Yentür Hasan Paşa'lar tarafından, 13 Temmuz'da başlayan muhasara neticesi 27 Ağustos 1660 tarihinde fethedilen Varad, aynı adı taşıyan eyaletin paşa - sancağı oldu.¹⁵⁴

1664 yılında tahriri yapılan Varad'ın 10 nahiye ve 340 köyü mevcuttu.¹⁵⁵

Varad sancağının geliri olan yıllık 12.000 altın Haremeyn'e vakfedilmişti.

Varad, 8 ay 4 gün süren bir muhasara sonrası 12 Haziran 1692 tarihinde Almanlar tarafından işgal edildi.

152. Bâb -1 Defteri, Piyâde Mukabelesi 35139.

153. Varad Eyaleti'nin kurulması ve sancakları hakkında," Erdel Harekatı" na katılan Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâme'si önemli bir kaynak olup, Erdel Harekatı için ayrıca bakınız ;

- Naimâ. Tarih. C. VI, s. 302 - 359.

- Silahtar. Tarih. C. I, s. 193 - 220.

154. Evliyâ.

155. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VII, TTD No. 795.

Debrecin : (Mac. Debrecen)

1660 yılında Erdel Prenslığı'nden ilhâk edilen Debrecin, 1691 yılında Almanlar'ca işgaline kadar Varad Eyaleti'nin sancağıydı.¹⁵⁶

Halmaş :

Temeşvar Eyaleti'nin Lipova sancağına bağlı bir kaza olan Halmaş, Varad Eyaleti'nin kurulmasını müteakip bu eyaletin sancağı oldu.¹⁵⁷

1691 yılında Almanya'ya geçti.

Salanta : (Rom. Szalonta)

Varad şehri ile Kara Köröş ırmağı arasında bir kaleydi.

İkinci Vezir Pertev Paşa tarafından, 1566 yılında fethedilen Salanta, Erdel Prenslığı'ne bağlıyken 1660 yılında Varad Eyaleti'ne ilhak edildi.¹⁵⁸

1691 yılında Almanlar'ca işgal edildi.

Şenköy : (Mac. Szentjob)

Sinan Paşa tarafından 1661 yılında Erdel Prenslığı'nden alınan Şenköy, Varad Eyaleti'nin sancağı oldu.¹⁵⁹

Sancakbeyi hasları 300.000 akça ve nâhiyeleri;

Şenköy, Sekelhit, Paymezo¹⁶⁰, Planoş, Henot, Beşosonlok (kalesi hariç 200 köy) Sokmar olan Şenköy¹⁶¹, 1691 yılında Almanlar'ca işgal edildi.

156. Evliyâ.

157. Evliyâ.

158. Evliyâ.

159. Evliyâ.

160. Evliyâ listesinde Paymezo'yu sancak olarak zikrederse de Seyahatnâme C. VII'de yazdığı gibi nâhiye olduğu hususu daha doğrudur.

161. Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C. VII.

X. Uyvar Eyaleti

24 Eylül 1663 tarihinde fethedilen Uyvar merkez olmak üzere, yeni fethedilen kalelerin bağlanması ve Vezir Kurd Paşa'nın beylerbeyliğe tayin edilmesi ile kuruldu.

Kasım 1663'de tayin edilen ikinci beylerbeyi Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa döneminde, 1664 yazında bütün eyaletin tahriri tamamlandı.

Beylerbeyi divânı ; Mal defterdârı, defter kethüdâsı, defter emini, çavuşlar kethüdâsı, alaybeyi ve çeribaşlarından meydana geliyordu.

Uyvar Eyaleti'nin kurulması sonrası eyalet merkezine 1430'u yeniçeri 2546 kişilik, Leve ve Nograd kalelerine de 260 kişi olmak üzere eyalete toplam 2806 kişilik bir garnizon yerleştirildi.¹⁶²

Bugünkü Slovakya'nın güneybatı kesimini kaplayan eyalet, Ağustos 1685 tarihinde Almanya'ya geçene kadar yirmi iki yıl süreyle Osmanlı Devleti'nin serhad eyaleti oldu ve "*Dâr-ül guzzât-ı cahidin ve sedd-i sedîd-i diyâr-ı Müslimîn*" olarak adlandırıldı.¹⁶³

Sancakları ;

Uyvar : (Slov. Nove Zamky)

Budin'in 80 Km. kuzeybatısında ve Viyana'nın 110 Km. doğusunda, güneybatı Slovakya'da Tuna nehrine kuzeyden karışan Nitra ırmağı kıyısında bir şehirdir.

162. Bâb - 1 Defteri Baş Muhasebe Uyvar Hazinesi 17082.

163. Uyvar Eyaleti için bakınız ;

- Kopcan, V. Die Osmanische Provinz Nove Zamky / Eyalet - i Uyvar. AAS C. XXI. Brastislava 1985.

- Evliyâ Çelebi. Seyahatnâme. C.VI.

Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın Uyvar seferine bizzat katılan müellifin eseri hem askerî hareket hemde Uyvar Eyaleti ve sancakları hakkında önemli kaynaktır.

Uyvar seferi hakkında ayrıca bkz.;

- Silahtar. Tarih. C. I, s. 235 - 374.

- Raşid. Tarih. C. I, s. 25 - 90.

Sadrazam Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa tarafından, 18 Ağustos'da başlayan muhasara neticesi 24 Eylül 1663 tarihinde fethedildi.

Uyvar'ın fethinden sonra civardaki 30 kadar kale kolayca fethedilirken 700'den fazla kasaba ve köy de iki ay içerisinde Osmanlı hakimiyetini kendi rızalarıyla kabul ettiler.¹⁶⁴

Uyvar'ın fethi Avrupa'da geniş yankılar yapar ve "Uyvar önünde Türk gibi kuvvetli" sözü bir deyim haline gelirken, Osmanlı Devleti'nde de sevinç uyandırdı.

Üsküdarlı Ahmed adlı bir halk şairi;

" *Gördünüz kudretini perverdigârın
Cümleden üstetti l - i Osman'ı
Müyesser eyleyip fethin Uyvar'ın
Şâd - u handân etti Muhammed Hân'ı* "

kıtası ile bu sevince tercüman oluyordu.

Uyvar 50 günlük bir muhasara neticesi 19 Ağustos 1685 tarihinde Almanlar'ca işgaline kadar aynı adı taşıyan eyaletin paşasıncağıydı.¹⁶⁵

Nâhiyeleri ;

Uyvar, Narhid, Karş, Komaran, Hond, Nitra, Jabokrek ve Şale,ydi.¹⁶⁶

Boyak :

Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa ve Yahya Paşa-zâde Arslan tarafından Ağustos 1552'de fethedilen Boyak, Kasım 1593'de Almanya'ya geçti.

164. Blaškoviç, J. Agm. s. 89

165. Evliyâ, TTD No. 698.

166. TTD No. 698.

1663 yılında tekrar fethedilip Uyvar Eyaleti'nin sancağı oldu.¹⁶⁷

1685 yılında Almanlar tarafından işgal edildi.

Helok :

Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa ve Yahya Paşa-zâde Arslan tarafından Ağustos 1552'de fethedilen Helok, Kasım 1593'de Almanya'ya geçti.

1663 yılında tekrar fethedilip Uyvar Eyaleti'nin sancağı oldu.¹⁶⁸

1685 yılında Almanlar tarafından işgal edildi.

Leve : (Slov. Levice)

Hron ırmağının doğu kıyısına yakın bir şehirdir.

Köse Ali Paşa tarafından 22 Ekim 1663 tarihinde fethedildi.

İlk sancakbeyliğine Adana Beylerbeyi Çatrapatrâzâde Ali Paşa tayin edilen Leve, Uyvar Eyaleti'nin sancağı oldu.¹⁶⁹

1685 yılında Almanlar tarafından işgal edildi.

Nitra :

Bugünkü Slovakya'nın batısında, aynı adı taşıyan ırmağın batı kıyısında bir kaleydi.

Budin Beylerbeyi Abaza Sarı Hüseyin Paşa tarafından 13 Ekim 1663 tarihinde fethedildi.¹⁷⁰

1685 yılında Almanlar tarafından işgal edildi.

167. Evliyâ. Bkz. Not 160

168. Evliyâ. Bkz. Not 160

169. Evliyâ, TTD No. 698.

170. Evliyâ. Nitra, Boyak ve Helok Evliyâ çelebi'nin listesinde sancak olarak zikredilmekteyse de, Nitra; TTD No. 698'e kayıtlı 1664 tarihli Uyvar mufassalında Uyvar merkez sancağının nâhiyesi olarak kaydedildiği gibi eyaletde Uyvar, Leve ve Novigrad dışında sancak kaydedilmemiştir.

Novigrad : (Mac. Nograd)

Kaplan Mustafa Paşa tarafından 4 Kasım 1663 tarihinde yeniden fethedildi.

Fethini müteakip ilk sancakbeyliğine Hamza Paşa'nın tayin edildiği Novigrad, Uyvar Eyaleti'nin sancağı oldu.¹⁷¹

Sancakbeyi hasları 300.000 akçaydı.

1685 yılında Almanlar tarafından işgal edildi.

171. Evliyâ., TTD No. 698.